

ságában megtalálja vigaszt: a könyvet. A nyomtatott betű lesz szerencsétlen kis életének vigasza, a nyomtatott betű lesz leghívebb társa, küzdelmeinek és dicsőségeinek útján is. A munkától ellopott perceiben, a falusi küszöbre kuporodva olvasni tanul és egy napon, mint maga írja meg-rázó erejű emlékirataiban, boldogan kiált föl, mintha csodát látott volna: »Tudok olvasni... tudok olvasni!«

Elemi iskolába Győrben jár, az Ursulitáknál. Egy iskolai ünnepen alkalmi verset szaval. Meghallja, amint Simor János győri püspök, a későbbi bíboros hercegprímás halkán odaszól az Orsolyazárda főnökasszonyának: »Das Kind hat Talent!« A kis Mari nem tud németül, nem tudja mit jelent ez, de megjegyzi, elméjébe vési az idegen szavakat, mert ösztöne megérzi, hogy a püspök órála beszélt. Győrben egy úriház kis cselédkéje. Iskola előtt följár cipőket tisztogatni, vasárnap délután pedig a gyermekekkel játszik. A család üveges folyosója tele van magyar írók és művészek arcképeivel. Jászai Mari maga írja, hogyan szólal meg benne ezen az üveges folyosón az ő színészösztön: »Hogyan kezdődött, hogyan ment? Elég az hozzá, hogy az úrigyerekek kitalálták, hogy ha egy képre rámutatnak és azt mondják: »Nézd Mari, ez meghalt«, hát én rögtön egy sirató jelenetet játszom el a kép előtt, tépem a hajam és folyik a könnyem. A többi gyerekek is bögg, amíg csak valaki közbe nem szól és egy másik képre nem mutat, hogy »no ne sirj, kis Mari, nézd csak, ez még él«. Erre én rögtön átcsaptam a legnagyobb örömbé, ugráltam, táncoltam és csakhamar velem táncolt és újjongott az egész gyerekhad. Elekrát játszottam tízéves koromban! És a színháznak ekkor még csak hírét sem hallottam!«

Hányatott gyermekélete borzasztó testi-lelki szenvedéseken korbácsolja keresztül. Gyermeket ringat idegen házbán, úgy, hogy a kezét odakötötték a bölcsőhöz. Száraz kenyeret eszik, mialatt látja, hogy a házbeliék pecsenyével élnek. Hányódik erre-arra; szolgál Győrben, Pesten a Király uccában, majd Bécsben. 1866-ban, a porosz-osztrák háború idején, egy maroktányos cselédje. Járja a sáros ország-utakat, a piszkos táborokat, istállóban al-

szik, vagy az út saráiban, együtt él a katonákkal, megosztja azoknak küzdelmes sorsát. A visszavonulás napjaiban, Königsgrätz után, hősies viselkedésével és önfeláldozásával sebesültek életét menti meg. Észreveszik a szegény kis lányt, aki véres, szennyes és hős, mint a többi katona. Adnak neki háromszáz forint pénzjutalmat és Bécsben szélnek eresztik. Akkor van először pénze! Kiöltözködik, ruhákat vesz és hajtja már lelkének ellenállhatatlan vágya a színpad felé, hogy annak egyik legnagyobb büszkesége legyen. Rövid időre hazakerül a szülői házba; az ablakon át, éj idején szokik meg onnan, hogy színész nő legyen. Hubai Gusztáv vándortársulatához kerül, amely akkor Székesfehérvárott állomásozik. »A peleskei notárius« egyik néma szerepében lép fel először atizenhétévestendő kislány, aki mögött akkor már küzdelmes élet, mozgalmas múlt, sok-sok szenvedés, még több élettapasztalat volt és egy gyermekkor, amelyben nem akadt öröm, nem akadt derű. Nemsokára Bényei társulatához kerül, Budára, ahol akkortájt a híres Shakespeare-színész, Molnár György a rendező. Már havi húsz forint fizetése van. Mint karénkesznő kerül a társulathoz, de gyönyörű, szoborszerű alakját, mélyzengésű hangját észreveszik és kisebb szerepeket adnak neki. Budán rettentő sokat éheznek. Padláson lakik, ahová létrán járnak; krumplin és az uccán fölszedegedett sajt-héján él! Az ünnepelt komikus, Kassai Vidor veszi itt pártfogásba. Felesége lesz Kassainak, »a tragikus arcú komikusnak« és vele együtt szerződik Kolozsvárra. 1869-ben kerül a kolozsvári színpadra, Fehérvári Antal társulatához. Kolozsvárott a »Deborá« c. szomorújáték címszerepében vonja magára a figyelmet, majd nagy sikere van »A hazá«-ban. Útja itt már gyors iramban vezet fölfelé. Néhány hét leforgása alatt kedvence lesz Kolozsvár művelt és műértő közönségének. Nagy szó volt ez abban az időben, mikor Kolozsvár színészete semmiben sem maradt el az ország fővárosának színművészete mögött. Műértő, kényes ízlésű, kultúra szeretetétől átítatott közönsége volt annak a kolozsvári színháznak, amely magáénak vallotta ebben az időben a fiatal Jászai Marit. Az ország első színészeit igyekezett